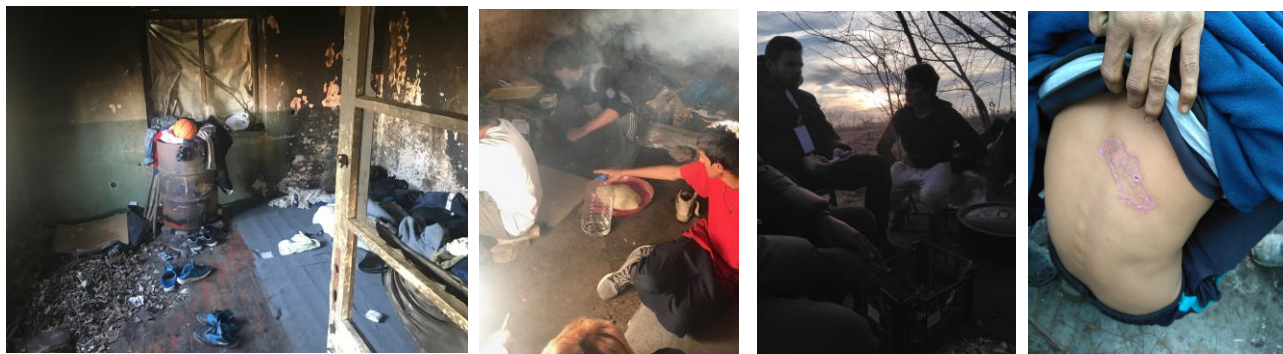

MALOLETNI MIGRANTI BEZ PRATNJE U SRBIJI

Autor: Ema Sokolović, Novinska agencija Beta

U saradnji sa Centrom za zaštitu i pomoć tražiocima azila (Asylum Protection Center) APC/CZA

Datum: 22.12.2017.

Istraživanje **Maloletni migranti bez pratnje u Srbiji** je deo projekta „Empower for change of stigmatizing attitudes” koji finansira Erasmus + program Evropske unije, a koji realizuje APC/CZA u partnerstvu sa Centrom za demokratsku tranziciju CDT iz Crne Gore i ostalim partnerima na projektu: JumpIn – Italija, Proni Center for Youth Development – Bosna i Hercegovina, Central European Heritage – Mađarska, EUFRAK-EuroConsults – Nemačka, Institute for Democracy “Societas Civilis” – Makedonija i European Projects Association – Belgija.

Kao pobednica konkursa za mlade novinare, koji je za cilj imao da motiviše učešće mladih profesionalaca u političkim i društveno-korisnim temama poput tema migracija i radikalizacije mladih, Ema Sokolovic, mlada novinarka agencije Beta, se osvrnula na problematiku migrantske krize po pitanju zbrinjavanja maloletnih migranata bez pratnje, tj. postupanja ili nepostupanja institucija da se ta ranjiva grupacija socijalno i psihološki zaštiti.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The donors support for the production of this material does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the donors cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Projekat je finansijski podržala Evropska komisija kroz Erasmus+ program. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražava stavove donatora.

Problemi sa kojima se maloletni migranti bez pratnje suočavaju u Srbiji

Maloletni migranti bez roditeljske pratnje najranjivija su kategorija među migrantima u Srbiji, a čini se da je njihov položaj veoma problematičan naročito kada je reč o onima koji borave ilegalno u zemlji koju najčešće doživljavaju tranzitnom. O njihovom položaju u Srbiji svedoče brojne nedaće sa kojima se ti mladi ljudi suočavaju, a na neke od njih upozoravali su zaštitnici prava migranata i Savet Evrope u izveštaju objavljenom 13. oktobra 2017. godine.^{1 2}

U izveštaju se, između ostalog, navodi da je posle zatvaranja balkanske rute 2016. godine u Srbiji ostalo oko 1.000 maloletnika bez pratnje i da je većina njih uglavnom uspela da izrazi nameru za traženje azila, ali ne i da podnesu zahtev za azil, što je uslov za ulazak u azilnu proceduru i naposljetku dobijanja azilne zaštite. Izveštaj ukazuje i da nema dovoljno adekvatnih smeštajnih kapaciteta za maloletnike bez pratnje, da se često njihova starost utvrđuje proizvoljno, što dovodi do toga da se osobe ispod 18 godina smeštaju sa starijim muškarcima što ih izlaže rizicima od mogućih zloupotreba. Kao primer u izveštaju se navode centri u Somboru i Obrenovcu gde migranti bez pratnje spavaju u sobama sa starijim muškarcima. Pored ukazanog problema smeštaja maloletnika bez pratnje, izveštaj takođe ukazuje na manjak obrazovnih aktivnosti u prihvatnim centrima, na učestalo nasilje i nedostatak ukazane zaštite deci smeštenoj u kampovima. U nastavku, izveštaj takođe navodi manjak organizovane institucionalne psihološke pomoći maloletnim migrantima, lošim higijenskim uslovima, kai i izloženost trafikingu i mogućoj seksualnoj eksploataciji.

Tačnost pomenutih navoda pokušali smo da ispitamo i utvrdimo kroz razgovor sa maloletnim migrantima bez pratnje u Srbiji, ali i kroz brojna pitanja postavljena relevantnim nadležnim institucijama: Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP)³, Komesarijatu za izbeglice i migracije Republike Srbije⁴, Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Centrima za socijalni rad i Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije. MUP je nadležan za evidentiranje migranata, Komesarijat za obezbeđivanje smeštaja i hrane, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja za antidiskriminacione politike, sistem socijalne zaštite i pitanje integracija migranata, Centri za socijalni rad dužni da se staraju o maloletnicima bez pratnje, dok je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja zaduženo za njihovo obrazovanje dok su u Srbiji.

¹ Report of the fact-finding mission by Ambassador Tomáš Boček, Special Representative of the Secretary General on migration and refugees to Serbia and two transit zones in Hungary 12-16 June 2017, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168075e9b2

² Ostali izvori koji navode poteškoće sa kojima se suočavaju maloletnici bez pratnje u Srbiji:

- Novine Blic, Deca izbeglice bez pratnje izložena ogromnom riziku na Balkanu, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/deca-izbeglice-bez-pratnje-izložena-ogromnom-riziku-na-balkanu/ix0f3ny>
- APC/CZA, Maloletna lica na otvorenim lokacijama u Somboru, <http://www.apc-cza.org/en/component/content/article/8-vesti/1290-maloletna-lica-na-otvorenim-lokacijama-u-somboru.html>
- Novine Beta, Na Balkanu 1300 dece bez roditeljske pratnje, <https://beta.rs/vesti/drustvo-migranti/59863-na-balkanu-1-300-dece-migranata-bez-roditeljske-pratnje>

³ MUP obavlja različite poslove državne uprave, među kojima su i oni koji se tiču bezbednosti državne granice, kontrole prelaska granice, kretanja i boravka u graničnom pojasu, boravka stranaca, ličnih karti i putnih isprava stranaca, poslove ilegalne migracije i azila, zaštitu života, lične i imovinske bezbednosti građana.

⁴ Dalje u tekstu Komesarijat

Evidencija maloletnih migranata bez pratnje u Srbiji

Čini se da tačan broj maloletnih migranata bez pratnje u Srbiji nije poznat.

MUP kao institucija nadležna za evidentiranje stranaca, vodi evidenciju maloletnika bez pratnje koji se nalaze na teritoriji Srbije, a koji su izrazili nameru da traže azil, odnosno, koji su podneli zahtev za azil, ne evidentirajući one koji to nisu uradili, a borave u Srbiji. Tako su, prema podacima MUP-a, od 1. januara do 28. novembra 2017. godine nameru za traženje azila izrazila su 144 maloletnika bez pratnje, odnosno 137 dečaka i sedam devojčica.

Komesar za izbeglice i migracije Srbije Vladimir Cucić kazao je da je zaključno sa 1. decembrom u zemlji boravilo 199 maloletnika bez pratnje. Prema njegovim rečima, njih 30 mlađe je od 16 godina, dok svi drugi spadaju u grupu starijih maloletnika od 16 do 18 godina. „Njih 130 i nešto“, kazao je Cucić.

Direktor Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila (APC) Radoš Đurović zaključio je da nadležne institucije u Srbiji ne znaju koliko ukupno migranata ima na teritoriji zemlje, te da se shodno tome ni ne zna koliko ima maloletnika bez pratnje u zemlji. On je tvrdio da MUP nema podatke ni o najvećem broju ljudi koji su smešteni u centre za prihvatanje izbeglica, kao ni o ljudima koji borave izvan centara, zato što registracija i evidentiranje svih tih ljudi nije formirano kao uniformna praksa i ne sprovodi se na terenu. „Sasvim sigurno da je izvan centara mnogo više maloletnika bez pratnje od onog broja koji je uspeo da izrazi nameru za azil“, kazao je Đurović. Upozorio je da maloletni migranti bez pratnje imaju problem da izraze

Slika 1: Grupa maloletnika bez pratnje, decembar 2017, Sombor

nameru za azil, jer često bivaju vraćeni iz Uprave za strance uz obrazloženje da dođu drugi dan, što može da se ponovi više puta, te im se tako onemogućava da uđu u sistem.

Na različitim lokacijama u Srbiji među migrantima koji borave na otvorenom, izvan centara za migrante i azilante, sreli smo značajan broj maloletnika bez pratnje. Pojedini među njima borave ilegalno u Srbiji pokušavajući da iz nje izađu, pojedini radije borave napolju nego u kampovima u Obrenovcu i Krnjači jer su iz njih pobjegli zbog neprijatnih iskustava, dugi pak u kampove nisu ni primljeni iako su želeli, dok pojednici borave ilegalno u kampovima.

Nekoliko grupa migranata, među kojima je bilo desetak maloletnika bez pratnje, sreli smo početkom decembra u šumi u blizini prihvatnog centra u Somboru. Svi su bili fizički iscrpljeni, jer su napolju bile niske temperature praćene vetrom, a nekoliko njih nisu imali cipele zato što, kako su nam preneli, oduzete su im kada su pokušali da pređu granicu sa Mađarskom. Žalili su nam se da u prihvatni centar u Somboru neće da ih prime uz obrazloženje da u centru nema mesta. Bilo je i onih koji su navodili da im je rečeno da centar nije hotel i da se vrate u šumu. Neki od njih su nam se žalili i na zdravstvene probleme poput bolova

u grudima, prehlade i kašlja. Jedan od njih sedamnaestogodišnji Pakistanac Turab Husein, pokazao je izveštaj lekara na kojem je između ostalog pisalo da je *“poželjno mladića smestiti u obližnji kamp za migrante”*. Ipak, kako je rekao, nije primljen i u šumi je sa grupom mladića koje je upoznao. Tog dana sa njim su bila i dvojica njegovih sunarodnika – petnaestogodišnji Adnan koji takođe nije primljen u centar, kao i šesnaestogodišnji Said koji je kazao da boravi u kampu ali da nije dobio karticu koja bi mu omogućila da boravi legalno. Upoznali smo šesnaestogodišnjeg Arslan koji je ispričao da je u tu šumu došao nakon što je pobjegao iz prihvatnog centra u Obrenovcu zbog pretnji, tuča i krađa koje se tamo svakodnevno dešavaju. Žalio se da mu je noga povređena i da mu je mnogo hladno napolju, ali da nikako ne želi da se vrati u Obrenovac.

Svi sa kojima smo tog hladnog i vetrovitog dana razgovarali želeli su da budu smešteni u toplo, da dobiju hranu i lekarsku pomoć, ali neki među njima nisu želeli da budu smešteni u obrenovački centar zbog prethodnih ličnih neprijatnih iskustava ili iz straha od brojnih neprijatnosti o kojima su im poznanici pričali.

Tog dana nedaleko od centra u Somboru savetnica za psihosocijalnu pomoć zadužena za sever Srbije, Ksenija Lazić iz APC-a, koja svakodnevno obilazi migrante koji borave napolju, rekla nam je da je *“u Somboru tog dana srela najmanje 20 maloletnika bez pratnje”*.

“U Subotici svakodnevno prilikom obilaska različitih, divljih, otvorenih lokacija srećem od troje do desetero maloletnika bez pratnje. Svi oni žive u veoma lošim uslovima – u iznošenoj, prljavoj odeći, bez pristupa hrani, spavaju na niskim temperaturama. Žive bez redovnog sna i pristupa medicinskoj pomoći”, kazala je Ksenija Lazić.

Ona nam je je prenela da joj i u Subotici i u Somboru maloletnici bez pratnje svakodnevno govore da su pokušali da uđu u prihvatne centre, ali da im nije dozvoljen ulaz uz obrazloženje da nema mesta, uprkos tome, što su, kako je rekla, *„skretali pažnju da su maloletna lica”*.

Prema njenim rečima, *„najmanje petoro maloletnika bez pratnje trebalo je tog dana hitno da bude smešteno u tople prostorije, gde će imati pristup lekovima, kao i redovnoj ishrani, jer su iscrpljeni”*. Navela je da se neki od njih na otvorenom čak i do četiri meseca. *„Izdržavali su dok je bilo toplo. Dodatno ih iscrpljuje konstantno hodanje do granice i nazad, kao i fizičko maltretiranje kada pokušaju ilegalno da pređu granicu”*, navela je Ksenija Lazić. Ona je objasnila da je tog dana tim APC-a kontaktirao Centar za socijalni rad u Somboru i preneo im situaciju sa terena zahtevajući da pokušaju da maloletnike smeste u prihvatni centar u Somboru, ali da je socijalni radnik Borko Mojsijević izašao na teren i pokušao da smesti maloletnike u centar u Somboru, ali da mu je rečeno da nema mesta.

Nadležni tvrde suprotno navodima migranata.

Slika 2: Pravnik APC/CZA razgovara sa maloletnicima bez pratnje o smeštaju u kamp

Komesar Cucić tvrdi da su migranti koji ostaju napolju izmanipulisani od „jednog broja nevladinih organizacija, kojima odgovora da oni budu napolju i da imaju šta da slikaju”. On je dodao da „ko god želi može da uđe u centar”.

Na naše pitanje da li su svi maloletnici bez pratnje negde smešteni i gde se smeštaju, Cucić je odgovorio da su uglavnom smešteni u prihvatnom centru za migrante u Obrenovcu i Centru za tražioce azila u Krnjači, kao i da nekoliko njih boravi u Somobru, Subotici i Kikindi čekajući na regularan izlaz iz Srbije.

„Niko mlađi od 16 godina nije viđen, ne znam od kada. Uostalom mi imamo obavezu da se staramo o onima koji žele da prihvate našu brigu i zaštitu. Međutim, nezavisno od toga, Komesarijat je 24 časa prisutan na nekih 27-28 lokacija u gradu Beogradu, ali je takođe prisutan u Šidu, na svih tih pet lokacija u kojima se viđaju migranti, u Subotici na toj jednoj, u Somobru na jednoj, u Kikindi, Kanjiži i na svim lokacijama gde eventualno postoji mogućnost da se vide migranti koji odatle žele da uđu u Mađarsku”, kazao je Cucić i dodao da Komesarijat veoma vodi računa o tome da niko od ugroženih kategorija ne bude napolju.

Pitali smo kako se u centrima za migrante i tražioce azila vode evidencije i da li su ažurne. Komesar Cucić kazao je da su sve evidencije i ukupna briga o maloletnicima dnevne još, kako je naglasio, od 2008. godine kada je Komesarijat u skladu sa Zakonom o azilu preuzeo staranje o centrima za azil. Na pitanje kako se vode evidencije na dnevnom nivou, Cucić je objasnio da se za svakog migranta smeštenog u nekom od centara u Srbiji vode potpuno posebne evidencije. „To je propisani obrazac jedan, dva i tri. U tim obrascima se vode svi podaci od značaja”, rekao je Cucić. Objasnio je da se za svakog migranta vodi pojedinačna evidencija koja sadrži deo sa ličnim podacima, podacima o zdravstvenom stanju, podacima o zemlji njihovog porekla, njihovim opredeljenjem u vezi sa tim da li hoće da se vrate nazad ili hoće da ostanu u Srbiji, kao i podaci koji se tiču kurseva koje pohađaju, polaska u školu, itd. „To se vodi i za novorođenče koje se ovde rodi, pa do čoveka koji je najstariji i ima 70 i nešto godina. Dakle, na isti način se to radi i za ovih 199 maloletnika”, kazao je Cucić.

Međutim, Đurović je kazao da to nije u potpunosti tačno. „Zavisno od kampa do kampa, uprave prebrojavaju ljude mehanički. Uzimaju njihove izjave kao verodostojne, unose ih u svoje evidencije koje nisu ažurne. Nama su te njihove evidencije jedan od značajnih problema, kada treba da se sprovedu službene radnje. Recimo, ni Kancelarija za azil, ni APC ne znaju da li su neka lica za koja se tvrdi da su u centru zaista tu. Ispostavljalo se da ta lica nisu tu, a da na njegovu legitimaciju boravi neko drugi”, rekao je Đurović. Kazao je da je očigledno da Komesarijat nema precizne statistike o ljudima koji su smešteni u njihovim centrima.

Bezbednost maloletnih migranata bez pratnje u centrima

Maloletni migranti bez pratnje u Srbiji uglavnom se smeštaju u centre za migrante i azilante gde borave sa odraslim osobama, jer u zemlji ne postoji nijedan centar isključivo namenjen za smeštaj maloletnika bez pratnje. To je problematično zato što ih izlaže sukobima koji se često dešavaju među odraslim migrantima, ali i opasnostima poput zlostavljanja, iskorišćavanja, trgovine ljudima, itd.

Kada smo komesara Cucića pitali da li su maloletnici bez pratnje bezbedni u centrima u Obrenovcu i Krnjači, odnosno da li su izloženi diskriminaciji, nasilju, zloupotrebama od strane krijumčara ili trgovaca ljudima, on je kazao: „*Mi se zbog toga upravo i staramo. Mi zbog toga njih i stavljamo kao apsolutni prioritet za nastavak puta*”.

Iz MUP-a nismo dobili odgovor na pitanje da li su zabeleženi slučajevi zloupotrebe položaja maloletnika bez pratnje u svrhu izvršenja krivičnih dela poput krađe, prošnje, prostitucije, kao ni da li su bili žrtve trgovine ljudima. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja u odgovoru na isto pitanje uputilo nas je na MUP, koji nam nije odgovorio na to pitanje.

Prema tome, ostalo je nejasno da li nadležni raspolažu podacima o zloupotrebama maloletnika bez pratnje ili možda samo nisu želeli da ih podele sa nama.

Takođe, nismo uspjeli da utvrdimo da li migranti prijavljuju sporne slučajeve, ili ako ih ne prijavljuju zašto to ne čine. Ostalo je upitno da li možda poučeni nekim ranijim ličnim ili iskustvom prijatelja smatraju da nema svrhe ili pak prijavljuju, ali izostaju reakcije.

Slika 3: Maloletnik bez pratnje sa vidnom ranom od napada mađarske granične policije

Maloletnici sa kojima smo razgovarali u Somboru i u okolini centara u Krnjači i Obrenovcu, ukazivali su na prisustvo krijumčara, na gotovo svakodnevne tuče, verbalna zastrašivanja od strane starijih muškaraca, krađe telefona i odeće, ali i na neretko večernje konzumiranje alkohola u Obrenovcu.

Komesar Cucić je naveo da Komesarijat preduzima sve što treba da preduzima. „*Ti ljudi (migranti uopšte) su ranjivi, upadaju u sukobe. Imate strašne sukobe po religioznoj, po nacionalnoj osnovi među njima, imate raznorazne - ja imam pare - vi nemate*”, kazao je Cucić. Prema njegovim rečima, „*u Obrenovcu je prisutna obrenovačka policija, Policijska brigada Grada Beograda, Žandarmerija, obezbeđenje centra i radnici Komesarijata*”. Kazao je da ne treba očekivati da će u prihvatnim centrima biti mere kao u zatvoru. „*Nemojmo te ljude tretirati kao kriminalce, jer nisu kriminalci... Strašno ih vređa, kao svakoga ko je normalan i pošten covek, činjenica da ga neko tretira kao nekakvu vrstu opasnosti po društvo i okolinu i vređa ih, kao svakoga ko je normalan i pošten covek da ga neko tretira kao vrstu opasnosti po društvo i okolinu*”, rekao je Cucić.

Govoreći o Centru za tražioce azila u Krnjači, Cucić je kazao da su dve barake isključivo namenjene maloletnicima bez pratnje i da je najlogičnije da budu smešteni u Krnjači, jer tu postoje najkvalitetnije socijalne službe a navodi da svakog maloletnika bez pratnje redovno obilaze staratelji koje im je dodelio Centar za socijalni rad. Objasnio je da oni vode računa o njima kao što vode računa i o maloletnicima u Srbiji koji nemaju roditeljsko ili neko drugo staranje.

Komesar Cucić je istakao da su maloletnici bez pratnje potpuno bezbedni u centrima u Obrenovcu i Krnjači.

Prihvatni centar za migrante u Obrenovcu i centar za tražioce azila u Krnjači

O tome da li su centri u Obrenovcu i Krnjači bezbedni za maloletnike bez pratnje pored izjava migranata o tim centrima, svedoči i tuča dve grupe migranata koja se dogodila u tom centru 9. decembra, a o kojoj su izveštavali mediji u Srbiji. Prema navodima medija⁵, tuča je izbila između dve grupe migranata zbog čega su intervenisale tri patrole interventne policije. Predsednik opštine Obrenovac Miroslav Čučković je za Aldžaziru (Aljazeera) ispričao da je sukob zbog krađe mobilnog telefona na kraju završio masovnom tučom u kojoj je učestvovalo više od 200 migranata. Čučković je kazao da su se tukli Avganistanci i Pakistanci, a da su posle intervenisanja interventne policije učesnici sukoba autobusima odveženi iz Obrenovca.

Za ovu tuču Radoš Đurović, kako je naveo, saznao je od nekoliko maloletnika koji su te noći pozivali njega i njegove saradnike iz APC-a pitajući ih šta će biti sa njima, da li će biti pretučeni i deportovani u zemlju porekla. Đurović je ispričao da su im uplašeni maloletnici putem mobilnih telefona slali fotografije na kojima se

Picture 4: Prihvatni centar Obrenovac

video veliki broj policajaca sa štitovima i pratećom opremom koja se koristi za suzbijanje demonstracija. Ipak, Đurović je kazao da to nije jedini slučaj kada su ih migranti pozivali žaleći se i strahujući za svoju bezbednost u centrima u Obrenovcu i Krnjači.

O bezbednosnim dešavanjima u centrima u Obrenovcu i Krnjači svedoči i nedavna priča regionalne televizije N1⁶ koja je posetila centar u Krnjači na dan kada je to učinio i ministar odbrane Srbije i predsednik Radne grupe za rešavanje pitanja mešovitenih migracionih tokova Aleksandar Vulin. Televizija N1 ocenila je da „pred upaljenim kamerama atmosfera u kampu izgleda gotovo idlično“, ali naveli su da nekoliko desetina migranata koji su boravili u napuštenom objektu u centru u Beogradu ne želi da ide u prihvatni centar. Kako su preneli, jedan od migranata im je kazao da se ne oseća bezbedno u Obrenovcu, jer ne može da zaključa vrata od svoje sobe i može bilo ko u nju da uđe. Drugi migrant Nehnan je za TV N1 kazao da poznaje momka koji je bio u kampu u Krnjači iz kojeg je pobjegao i sada živi sa njima na ulici, jer ne želi da bude tamo zato što dok je spavao, u sobu su mu upali neki momci, prislonili mu nož na vrat i tražili od njega novac i mobilni telefon. Zbog svega toga, kako je objasnio, već dva meseca noći provodi na ulicama Beograda iako je zima.

Početak decembra posetili smo centre u Obrenovcu i Krnjači.

⁵<http://rs.n1info.com/a348315/Vesti/Vesti/Masovna-tuca-u-centru-za-migrante-u-Obrenovcu.html>;
<https://www.blic.rs/vesti/beograd/incident-u-obrenovcu-tuca-u-migrantskom-centru-napadnuta-i-policija/hec10ny>;
<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/masovna-tuca-migranata-u-obrenovcu>;
https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=09&nav_category=16&nav_id=1334512
⁶<http://rs.n1info.com/a350044/Vesti/Vesti/Pojedini-migranti-tvrde-da-se-osecaju-bezbednije-na-ulici.html>

U centru u Obrenovcu ljudi iz Komesarijata su nam rekli da je upravnik na putu, te smo razgovarali sa Milicom Leković iz Komesarijata za izbeglice Srbije koja nam je rekla da se u centru nalazi četrdesetak maloletnika bez pratnje i da su svi muškarci.

Upitana o slučajevima da se u Obrenovcu maloletni migranti zavode kao punoletni, ona je kazala da ne zna ništa o tome. „*Takvu informaciju nemam*“, rekla je Milica Leković komentarišući našu konstataciju da nam je dvoje migranata smeštenih u taj centar, a koje smo tog dana upoznali ispred centra, govorili da su maloletni odnosno da imaju 16 i 17 godina, a da kada su ih kada su ih primali u taj centar zavodili kao punoletne (18) bez ikakvog objašnjenja. Nismo dobili odgovor na pitanje zašto se dešavaju takvi slučajevi, kao ni na pitanje da li se time izbegavaju odgovornosti predviđene pravilima kada je reč o maloletnicima bez pratnje?

Milica Leković nam je objasnila da se maloletnici bez pratnje smeštaju u renovirani deo u kampu, da sobe nisu samo za maloletnike, jer kako je navela, oni imaju prijatelje uz sebe sa kojima žele da budu. „*Želeli su biti sa svojim sunarodnicima. Prosto mi ne možemo na silu nekoga da odvajamo ako želi da bude sa nekim svojim*“, kazala je ona. Upitana da li ima slučajeva da je maloletnik smešten sa nepoznatim muškarcima, ona je kazala da sobe broje 30 ili 40 kreveta, a ne pet - šest. „*Takve su mogućnosti*“, rekla je ona i dodala da postoje tri bloka u kampu, a da su maloletnici preseljeni u novi blok u koji može da bude smešteno 200 ljudi.

Tvrđi da nema saznanja o nasilju nad maloletnicima, kao ni o tome da li oni učestvuju u tučama koje se u ovom kampu dešavaju, jer niko nije došao lično da joj se žali. Po pravilu, kako je navela, u takvim slučajevima maloletnici bez pratnje mogu da se žale ljudima iz Komesarijata i policiji. Naglasila je da nijedan maloletni migrant nije bio ni pretučen, ni povređen, niti je došao da se žali na takve stvari. „*Bilo je situacija kada žele da promene sobu, kada žele da budu u sobi sa svojim sunarodnicima, jer se osećaju verovatno i lakše i bezbednije, tako da je to učinjeno. Ja za druge prijave ne znam*“, kazala je ona.

Obišli smo i dva objekta u koja su smešteni maloletnici. U njima je bilo prilično zagušljivo. Broj ležajeva, jer je reč o krevetima na sprat, u sobama ide i do 50. Tokom ulaska u nekoliko soba ona je upitala ko je maloletan, te su se javili neki migranti. Ona se pozdravila sa jednim od njih, Pakistancem Arslamom(16), koga smo pitali da li ima nekih problema, na šta je on odgovorio da nema nikakvih problema, da mu je toplo i da je baš srećan, jer boravi sa svojim sunarodnicima.

I Saša Gedošev, šef smene u Obrenovcu, takođe je kazao da nisu zabeleženi slučajevi nasilja nad maloletnicima i da se niko nije žalio. „*Oni mogu da se žale nama, a mi se onda žalimo policiji. Tu su i radnici socijalnog rada, pripadnici centra za socijalni rad, što se tog dela tiče sve je pokriveno*“, rekao je on. Upitan da li se u kampu migranti sukobljavaju, on je kazao da povremeno ima sukoba, najčešće zbog krađa telefona, ali da se to sprečava. „*To su svakodnevne pojave unutar kampa, ali to se sprečava*“, rekao je on i objasnio da nadležni odmah procesuiraju lice u skladu sa zakonom ukoliko se tako nešto dogodi. Istakao je da „*nije zabeležen neki slučaj vezan za maloletna lica. Koliko ja pamtim, nije bilo takvih slučajeva*“, rekao je on.

Posetili smo i centar za azil u Krnjači, gde takođe nismo razgovarali sa upravnikom, jer kako nam je rečeno, trenutno nije tu, već smo razgovarali sa predstavnicom Komesarijata Zlatom Mrkobradom. Ona je kazala

da se u tom centru nalazi oko 140 maloletnika bez pratnje (85-90 odsto njih su Avganistanci). Objasnila je da su smešteni u dve barake, da su odvojeni od ostalog stanovništva, da zasebno žive, kao i da većina njih ide u školu. „*Maloletna lica bez pratnje su isključivo odvojena u dve barake*”, kazala je Zlata Mrkobrad sa kojom smo obišli jednu od te dve barake. Upitana zašto se maloletnici bez pratnje prebacuju iz drugih kampova u Obrenovac i Krnjaču, ona je kazala da premeštanje vrši isključivo Komesarijat.

Ona tvrdi da ni u ovom centru nema sukoba i da nije zabeležen nijedan slučaj nasilja poslednjih mesec dana. „*Imamo obezbeđenje i dobru saradnju. Što se nas tiče, maloletnici bez pratnje potpuno su bezbedni u centru za azil u Krnjači*”, kazala je ona. Pitali smo i da li se dešava da maloletnici bez pratnje ilegalno prespavaju u tom kampu, ona je kazala da ukoliko se dogodi da neko ilegalno uđe biće primećen, jer se kontrole vrše svakodnevno. „*Trudimo se da ne prespavaju bez papira. Maloletnici bez pratnje kad se primaju obavezno imaju papire ili za ovaj kamp ili neki drugi kamp. Ali je dogovor da se uglavnom primaju u Krnjaču jer je tu najbezbednije i najsigurnije i zbog škole najbolje*”, rekla je ona.

Traumatična iskustva

Dan pre posete Obrenovcu, u somborskoj šumi u naselju Šikara razgovarali smo sa šesnaestogodišnjim Abdulamanom Manarom bez pratnje, koji je napustio obrenovački kamp zbog, kako je tvrdio, pretnji, krađa i tuča koje se tamo dešavaju. On je kazao da se tamo ne bi vratio, jer se plaši tog centra. Ispred prihvatnog centra u Obrenovcu upoznali smo Virka Husnanina (16), koji boravi u tom centru, i koji nam je rekao da nema nikakvih problema u i da je sve u redu, ali je pokazao policijsku potvrdu iz

Picture 5: Dečak iz Avganistana prepričava svoja iskustva

Beograda na kojoj piše da je 2001. godište, kao i karticu obrenovačkog kampa na kojoj mu je bez objašnjenja upisano da ima 18 godina. On je kazao da je u centar u Obrenovcu prebačen nedavno iz kampa u Bujanovcu uz obrazloženje da je bujanovački porodični kamp. Kazao je da je sa njim prebačeno još dvoje maloletnika iz Bujanovca, a da je njih još dvadesetak pod istim izgovorom prebačeno u Obrenovac tokom proteklih dana.

Istog dana razgovarali smo i sa Sahilom Mohamedom, koga smo sreli nedaleko od centra za tražioce azila u Krnjači. Rođen je 2000. godine u Avganistanu i kaže da u Srbiji boravi oko 16 meseci. Po dolasku u Srbiju boravio je u centru u Preševu, gde je, kako je kazao, besplatno radio kao prevodilac za farski za Komesarijat, koji ga je potom bez obrazloženja pre nešto više od tri nedelje prebacio u Obrenovac. Na prijemu u obrenovački kamp na kartici su mu, kako je naveo, napisali da ima 18 godina, a na njegovo pitanje zašto odgovorili da je to tako. Naveo je da je u prihvatnom centru u Obrenovcu proveo samo jednu noć i da je idućeg dana pobeo zbog tuče Avganistanaca i Pakistanaca. Tvrdi da je te noći u Obrenovcu upoznao krijumčare, kojih se plašio, jer su mislili da on radi za Komesarijat. Ispričao je da je video i da migranti u

kamp unose alkohol. Kazao je da ne pije i ne puši i da mu sve to smeta. Rekao je da ilegalno spava u kampu u Krnjači, da mu u tome pomažu prijatelji koje je tamo upoznao, kao i da se plaši da će biti otkriven i vraćen u Obrenovac, što ne želi. Naglasio je da bi voleo da legalno ostane u Krnjači, jer mu je tu baš lepo. Istakao je da bi voleo da dobije karticu od kampa u Krnjači, ali da se mnogo plaši da će ga vratiti u Obrenovac. Rekao je i da bi voleo da ide u srpsku školu.

Upoznali smo i Farhada (16) iz Pakistana, koji je rekao da je smešten u Krnjači pet meseci, da je u Srbiju došao sam, kao i da nema nikakvih problema i da mu se sviđa u Krnjači. Njegov drug koji se nije predstavio kazao je da je kratko bio u prihvatnom centru u Obrenovcu, ali da je napustio taj centar zbog stalnih tuča. On je kazao da je u Krnjači sve dobro.

Utvrđivanje starosti migranata

Na pitanje kako se utvrđuje da li je migrant maloletno lice ili ne iz MUP-a nismo dobili odgovor. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja objasnilo je da se najpre migrantima traže lična dokumenta koja bi mogla potvrditi uzrast, a da se potom ukoliko nemaju nikakva dokumenta vrši procena uzrasta deteta od strane stručnih lica na osnovu intervjua i opservacije uz nužnu pažnju da se ne izazove nova trauma kod deteta. *“Ukoliko posle izvršene procene i dalje postoji sumnja u uzrast deteta, uzima se da je izjava deteta (da je maloletno/punoletno) valjana”*, navelo je Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja. Iz Gradskog centra za socijalni rad u Beogradu, koji je nadležan za maloletnike bez pratnje smeštene u Obrenovcu i Krnjači, naveli su da je utvrđivanje identiteta u nadležnosti Uprave za strance, MUP.

Komesar Cucić je kazao da se starost utvrđuje na osnovu izjave maloletnika i da Srbija neće postupati kao Mađarska, u kojoj vojni lekari procenjuju da li je migrant maloletan ili punoletan. *„Ako neko očekuje da treba da se bavimo forenzikom, utvrđivanjem, mislim da bi to bilo zadiranje u ljudska prava. Srbija ne želi da zadire ni u čija ljudska prava”*, rekao je Cucić. Dodao je da će u Srbiji pomoć i brigu dobiti svaki migrant, te da su godine irelevantna činjenica. *„Za to gde su se oni uputili činjenica da li imam 17 ili 19 godina je potpuno irelevantna”*, rekao je Cucić.

Picture 6: Maloletnici bez pratnje u Krnjači

Međutim, utvrđivanje da li je osoba maloletna je veoma važno sa aspekta prava maloletnika, jer ukoliko se maloletna osoba iz nekog razloga tretira kao punoletna, to znači da izostaju svi vidovi zaštite nadležnih institucija, što predstavlja rizik od moguće zloupotrebe u smeštajima sa starijim osobama. U tom smislu problematično je i utvrđivanje srodstva maloletnika sa ljudima, koji se predstavljaju kao njihovi rođaci, a koji mogu biti bilo ko – krijumčar ili neka druga osoba koja može zloupotrebiti njihov položaj. Upitno je kako se utvrđuje da li maloletnik ima pratnju ili ne, jer ukoliko se to radi samo na osnovu njihove izjave onda to otvara niz pitanja.

Cucić je negirao da postoje slučajevi da se maloletnici izjašnjavaju kao punoletni kako bi ostali u nekom prihvatnom centru, rekavši da godine nisu ni kriterijum, ni merilo, ni uslov. On je kazao i da maloletnike bez pratnje paze oni sa kojima su pošli, navodeći da oni nikada ne polaze sami na put, već uvek sa rođacima koji ih vode misleći da će tako lakše ući u željenu zemlju. *„To je uvek u grupi nekakve dece, nekakvih rođaka, momaka od 25 - 26 godina, koji vuku svog mlađeg brata, misleći da će ga zbog njega lakše primiti u Nemačku ili već gde”*, rekao je Cucić. S druge strane, upoznali smo nekoliko maloletnika bez pratnje koji su se predstavili kao maloletnici rekavši da su to izjavljivali i u policiji, ali da su im na karticama obrenovačkog kampa upisivali da imaju 18 godina bez ikakvog objašnjenja.

Đurović je potvrdio da maloletnici često lažu da su punoletni, zato što saznaju za najnoviju praksu smeštanja maloletnika bez pratnje u Krnjaču i Obrenovac. *„Zašto je to praksa, veliko je pitanje. Obrenovac je ozloglašeno mesto gde cveta kriminal, gde su prisutni krijumčari i gde je nasilje svakodnevno. Krnjača je takođe mesto gde haraju krijumčari i gde maloletnicima nije posvećena pažnja”*, kazao je Đurović. Zato je, naveo je on, sporna procena utvrđivanja starosti dece. *„Tumači se kako kome odgovara. Najnovija praksa govori o tome da se u proces utvrđivanja starosti deteta uključuju predstavnici Komesarijata iako nisu ovlašćeni da se time bave. Vrlo često na njihovu odokativnu procenu neko ima pravo da boravi negde ili da bude tretiran kao odrasla osoba”*, rekao je Đurović.

Đurović uz to tvrdi i da zaposleni u Komesarijatu nisu kvalifikovani za rad sa maloletnicima bez pratnje jer, kako je objasnio, nemaju adekvatno obrazovanje, već su eventualno pohađali neke jednodnevne treninge. *„Među njima ima ljudi koji su pre toga radili kao čuvari, kao radnici putničkih agencija... to su polupriučeni ljudi”*, kazao je Đurović.

Na pitanje da li su zaposleni u Komesarijatu kvalifikovani za rad sa maloletnicima bez pratnje, komesar Cucić je kazao da je više od 80 odsto ljudi u Komesarijatu ima visoko obrazovanje, ali nije precizirao da li su njihove kvalifikacije adekvatne za rad sa maloletnicima. *„Onaj ko voli svoj posao taj je za dve i po godine verovatno nešto naučio o njemu”*, rekao je Cucić.

Nekoliko ispovesti maloletnika bez pratnje o traumatičnim iskustvima sa granica

Pojedini maloletnici bez pratnje nemaju samo traumatična iskustva iz pojedinih centara u Srbiji, već i zbog pokušaja prelaska mađarske i hrvatske granice. Šesnaestogodišnji Usman koga smo upoznali u šumi u Somboru pokazao nam je povredu na leđima koju je zadobio kada su ga, kako je naveo, mađarski policajci oborili na zemlju i šutirali. Druga dva, takođe šesnaestogodišnja Pakistanca, ispričala su nam da su njima pretili puštanjem pasa na njih, a jedan od njih dvojice kazao je da još uvek pamti rezanje tih pasa. Njihov vršnjak Zaid rekao je da se zbog priča koje su mu oni ispričali plaši da uopšte pokuša da pređe granicu.

Centri za socijalni rad

Centri za socijalni rad bi prema nadležnostima trebalo da *Slika 7: Telefon su smrskali mađarski granični policajci* imaju ključnu ulogu u životu maloletnika bez pratnje štiteći njihove interese u svakom smislu te reči. Posebnu pažnju obratili smo na Centar za socijalni rad u Beogradu, zato što je on zadužen za centre u Obrenovcu i Krnjači, gde je smešten najveći broj maloletnika bez pratnje.

Pitali smo Gradski centar za socijalni rad u Beogradu da li ima informacije da li u centrima u Obrenovcu i Krnjači ima nasilja nad maloletnim migrantima bez pratnje, kao i da li su se žalili starateljima da ih je neko maltretirao ili da imaju bilo kakav drugi problem. „*U svim dosadašnjim ekcesnim situacijama, organ starateljstva je preduzeo sve mere iz svoje nadležnosti u cilju zaštite maloletnika i o tome obavestio druge nadležne institucije (policiju, zdravstvo, ..)*”, naveo je u pisanom odgovoru Gradski centar za socijalni rad u Beogradu. Valja primetiti da je Gradski centar za socijalni rad u Beogradu jedini pomenuo „*ekcesne situacije*”, o kojima su kako navode upoznati preko Komesarijata, ali nije precizirao o kakvim situacijama je reč. Čini se da je njihov odgovor ostao teorijski bez pominjanja realnih problema na koje su se nama maloletnici bez pratnje žalili.

Takođe, pokušali smo da utvrdimo kakva je saradnja centara za socijalni rad sa centrima u kojima borave maloletni migranti. Tražili smo i odgovor na pitanje da li se centri za socijalni rad konsultuju za sve važne odluke koje se tiču maloletnika bez pratnje dok su u zemlji. Pokušali smo da saznamo i da li su i na koji način centri za socijalni rad blagovremeno konsultovani o premeštanju maloletnika bez pratnje iz drugih centara širom Srbije u Obrenovac i Krnjaču, gde se prema tvrdnjama APC-a od kraja 2017. godine isključivo smeštaju. Pitali smo i koliko često socijalni radnici izlaze na teren kako bi tragali za maloletnicima koji borave izvan centara, da li uspevaju da ih smeste u centre, da li to rade samoinicijativno ili tek uz brojne zahteve pripadnika nevladinih organizacija.

Ta pitanja proizašla su iz kontinuiranih upozorenja Radoša Đurovića da socijalni radnici u slučajevima maloletnika bez pratnje ne mogu da ostvare svoju ulogu, jer im Komesarijat to ne dozvoljava mešajući se

u njihove nadležnosti zbog čega ta grupacija ostaje bez socijalne zaštite. „Komesarijat se nameće kao neka vrsta potpunog autoriteta u upravljanju i tretiranju izbeglica i migranata na našoj teritoriji. Predstavnici Komesarijata mešaju se u procenu uzrasta deteta, često odbijaju da smeste decu u određene centre, često sprečavaju decu da odu da se upišu u škole, često deci diktiraju broj časova koje deca mogu da imaju u školi, i tako dalje ...”, kazao je Đurović. Objasnio je da radnici APC-a često kontaktiraju terenske socijalne radnike da bi se određenim maloletnicima bez pratnje dodelili privremeni staratelji i da bi ih smestili u neki od centara, ali da socijalni radnici pošto procene uzrast osobe najčešće govore da moraju da se konsultuju sa predstavnicima Komesarijata oko toga da li su saglasni sa procenjenim uzrastom osobe i da li osoba može da bude smeštena u određeni centar.

Picture 8: Uslovi za život maloletnih migranta bez pratnje koji žive na otvorenom

On tako navodi i da se mnogo puta dešavalo da terenski socijalni radnici pronađu maloletnike bez pratnje izvan centara i smeste ih u neki od postojećih, a da oni budu izbačeni čim socijalni radnici odu. Takođe, dodao je i da je bilo slučajeva da su predstavnici APC-a kada pronađu maloletnike bez pratnje koji borave izvan centara pozivali terenske socijalne radnike, a da oni nisu izlazili na teren. Naveo je i da je bilo slučajeva da maloletnik bez pratnje ima neki problem i da je neophodna intervencija staratelja, ali da staratelji kažu da im je istekao ugovor sa UNICEF-om i da više ne rade taj posao.

Međutim, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja tvrdilo je da je svim maloletnim migrantima bez pratnje obezbeđena adekvatna socijalna zaštita. U pisanom odgovoru koji, kako nam se čini, više govori o načelima, nego praksi, Ministarstvo je navelo da maloletni migranti „imaju sva prava koja su inače predviđena zakonima koji regulišu pitanje pružanja socijalne zaštite, nevezano za njihov status”. Dodali su i da „organ starateljstva [Centar za socijalni rad], čim se utvrdi da se radi o maloletniku bez pratnje, bez odlaganja dodeljuje privremenog staratelja”. Naveli su i da „kapaciteti Srbije trpe značajno opterećenje zbog velikog broja maloletnih migranata bez pratnje, ali da Srbija putem saradnje sa donatorima uspeva da osnaži svoje kapacitete”. Možda se iz tog navoda bar delimično može naslutiti “priznanje” da ne funkcioniše sve baš onako kako bi trebalo.

Picture 9: Maloletni migranti iz Avganistana spremaju ručak u napuštenoj zgradi u okolini Subotice

Na pitanje da li je osoblje obučeno za rad sa njima i sa kojim problemima i poteškoćama se suočavaju socijalni radnici, iz Ministarstva smo dobili samo odgovor, da Srbija obezbeđuje permanentnu edukaciju i usavršavanje socijalnih radnika. „Trenutno postoji manji broj stručnih prevodilaca od optimalnog, međutim ovo se nikako ne odražava na kvalitet pružanja usluga maloletnim migrantima bez pratnje. Bez obzira na okolnosti, Republika Srbija je usredsređena na povećanje broja stručnih prevodilaca”, navelo je Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja.

Konkretnije odgovore dobili smo iz Gradskog centra za socijalni rad u Beogradu.

Naime, rečeno nam je da o maloletnim migrantima bez pratnje u kolektivnom centru u Krnjači, u ime organa starateljstva, neposrednu starateljsku zaštitu obavlja sedam staratelja, dok o maloletnicima bez pratnje smeštenim u kampu u Obrenovcu to radi šest staratelja. To znači da je jedan staratelj zadužen za više od deset maloletnika bez pratnje u Krnjači, odnosno za više od osam maloletnika bez pratnje u Obrenovcu.

Ipak nismo dobili konkretan odgovor na pitanja o tome koliko često staratelji viđaju maloletnike bez pratnje iz Krnjače i Obrenovca - da li ih obilaze redovno, ili po pozivu dece ili po pozivu ljudi iz KIRS-nismo dobili. Odgovorili su da „kompletna starateljska zaštita se odvija u skladu sa planom usluga i mera i planom staranja za konkretno dete, odnosno maloletnog migranta bez pratnje. Svakako, pored redovnog plana, staratelj se odaziva i reaguje, u skladu sa svojom nadležnošću i potrebama šticećenika, na svaki njegov poziv ili poziv Komesarijata za izbeglice, neke druge ustanove ili institucije koja je uključena u zaštitu ovih mladih ljudi”, navedeno je u odgovoru. Napomenuli su da se o maloletnim migrantima bez pratnje, pored staratelja i u koordinaciji sa njim, brinu i terenski stručni radnici koji su svakodnevno prisutni u kampu i na terenu i dostupni su 24 časa.

Upitani na koje se problem maloletni migranti smešteni u Krnjači i Obrenovcu najviše žale starateljima i šta oni tim povodom preduzimaju, iz gradskog centra za socijalni rad je navedeno da su najčešći i najveći problemi tih mladih ljudi nezvesnost i nemogućnost prelaska granice, odnosno odlaska u zemlje EU, što je kako su naveli, njihov krajnji cilj. Među probleme, Centar je uvrstio i velike kulturološke razlike, nepoznavanje jezika i nemogućnost komunikacije. Naveli su da je „uloga staratelja da štiti prava i interese maloletnih migranata bez pratnje, da im osigura bezbedan i adekvatan smeštaj, obezbedi zdravstvenu zaštitu i brine o njihovim egzistencijalnim potrebama (hrana, odeća, obuća, održavanje lične higijene itd.)”.

Podsetili su da su staratelji, takođe, obavezni da ih uključuju u školski sistem, kao i u sve školske i vanškolske aktivnosti, da im omoguće pristup svim informacijama i organizacijama koje im mogu

obezbediti učešće u raznim radnim i okupacionim tehnikama, kako bi u skladu sa uzrastom, potrebama i afinitetima adekvatno proveli vreme.

Ipak, Centar za socijalni rad u Beogradu nigde ne spominje probleme na koje su se nama maloletnici bez pratnje žalili. Nije sasvim jasno da li su upoznati sa tim problemima, ili nisu želili da ih navode. Ako nisu upoznati sa njima, veliko je pitanje zašto nisu. Pitanje je i da li u svemu tome maloletnici bez pratnje privremene staratelje vide kao "adresu" na kojoj se mogu požaliti ili zatražiti pomoć.

Đurović je zaključio da su vremenom, usled kontinuiranog otpora Komesarijata, centri za socijalni rad ostali bez alternative, da pojedini socijalni radnici i staratelji pokušavaju da ignorišu probleme koji postoje, a za koje su nadležni da reaguju.

Međutim zvaničan odgovor je da: „*Gradski centar za socijalni rad u Beogradu i stručni radnici angažovani na starateljskoj zaštiti ovih mladih ljudi imaju dobru saradnju sa Komesarijatom za izbeglice, Upravom pomenutih kolektivnih centara, kao i svim drugim akterima, organizacijama, ustanovama i institucijama angažovanim na zaštiti i zbrinjavanju migranata*”.

Potvrdno su odgovorili na pitanje da li dobijaju ažurne evidencije od Komesarijata o maloletnicima smeštenim u Krnjači i u Obrenovcu. Na pitanje da li se dešavalo da maloletni migranti bez pratnje napuste centar ili budu premešteni u neki drugi pre nego što oni budu obavešteni ili da li se dešavalo da deca odu pre nego što oni budu obavešteni da su uopšte ušli u centre u Krnjači i Obrenovcu, navedeno je da je staratelj obavešten u „*optimalnom vremenskom roku*” o svim promenama vezanim za kretanje i status maloletnih migranata bez pratnje od strane drugih institucija.

Na pitanje da li su se staratelji suočavali sa slučajevima izbacivanja dece iz centara u Krnjači i Obrenovcu, iz centra za socijalni rad u Beogradu navedeno je da je bilo situacija kada su maloletni migranti bili izvršioци nekog krivičnog dela - krađe, obijanje, i da je u tim situacijama, organ starateljstva u saradnji sa drugim institucijama prvenstveno, Komesarijatom i policijom, preduzeo mere iz svoje nadležnosti i tim maloletnicima obezbedio drugi adekvatan alternativni smeštaj. Razlog zbog kojeg maloletnici bez pratnje napuštaju ta dva centra i borave u neformalnim naseljima, Centar za socijalni rad pretpostavlja da leži u tome što su u neformalnim naseljima razvijene krijumčarske mreže za ilegalni prelazak granice.

Na pitanje ko i kako finansira staratelje, Gradski centar za socijalni rad u Beogradu odgovorio je da su staratelji maloletnih migranata zaposleni u tom centru „*kao stručni radnici u službi za decu i mlade*”, ali nisy odgovorili ko ih i na koji način ih finansira.

Premeštanje maloletnika bez pratnje iz centara

Kontaktirajući centre za socijalni rad u Srbiji kako bismo utvrdili njihovu ulogu i asistenciju u smeštanju i premeštanju maloletnih migrantima bez pratnje, zaključili smo da ona u velikoj meri zavisi od saradnje sa upravama kampova odnosno sa Komesarijatom.

Direktor Centra za socijalni rad u Preševu Liridon Latifi rekao je da ne zna da li Komesarijat premešta baš sve maloletnike bez pratnje iz prihvatnog centra u Preševu u centre u Obrenovcu i Krnjači. On je kazao da Komesarijat ne konsultuje preševski centar za socijalni rad o tome da li bi trebalo i da li je dobro da maloletnik bez pratnje bude premešten u neki drugi centar, već da samo traži njihovu asistenciju kroz zahtev da određenog dana obezbede staratelja koji će sa štićenikom ići do centra u koji se premešta. Naveo je i da Centar za socijalni rad uvek na zahtev Komesarijata obezbedi staratelja koji ide sa maloletnikom bez pratnje do recimo centra u Krnjači gde su, kako je rekao, protekla dva-tri puta bili premeštani. „Često se dešava da se preskoči Centar za socijalni rad u Preševu, što sam ja njima nekoliko puta rekao. Preskoči se centar, kao jedan od najvažnijih karika na ovom problemu... Neću da prebacujem krivicu, jer kao direktor Centra pokušavam da sredim to i da svi budemo i radimo kao tim", kazao je Latifi.

On je rekao da ne zna zašto se maloletnici bez pratnje premeštaju iz prihvatnog centra u Preševu, jer kaže da je to jedan od najboljih centara u Srbiji, gde je svakom maloletniku bez pratnje dodeljen staratelj, i da preševski Centar za socijalni rad ima četiri stručna radnika.

Iste odgovore tražili smo i Centru za socijalni rad u Sjenici, gde je naš sagovornik bila psihološkinja tog centra Belma Talović.

„Mi smo primetili da se smanjuje broj maloletnih migranata bez pratnje i da oni odlaze odavde. Ne znamo razlog te pojave, trenutno [14. Decembra] ih ima samo dvoje, a bilo ih je pre četiri meseca tridsetoro, pa dvadesetoro. Taj broj je s vremena na vreme varirao", kazala je Belma Talović.

Ona je kazala da ih Komesarijat nije pitao za mišljenje o premeštanju maloletnika bez pratnje u druge centre, kao ni da nisu tražili njihovo asistiranje.

„Mi smo tu da pružimo tu vrstu asistencije ukoliko postoji potreba", kazala je ona. Objasnila je da ih Komesarijat uredno obaveštava o tome da su deca otišla, ali ne i da će ići ili da li je to njihova volja. Belma Talović je kazala da oni odmah obaveštavaju Komesarijat kada dovedu maloletnika bez pratnje u prihvatni centar u Sjenici.

Navela je i da svi maloletnici bez pratnje borave u prihvatnom centru u koje ih smešta KIRS standardnom procedurom. „Jedan radnik ispred centra za socijalni rad radi konkretno za azilante i dva radnika angažovana su preko projekta – UNICEF-a. Ako postoje neke posebne potrebe ili specifičan slučaj tu je ceo Centar za socijalni rad", rekla je ona.

Sa nadležnim u Centru za socijalni rad u Šidu nismo uspeli da obavimo razgovor, a u Centru u Ljigu, rečeno nam je da ih uprava centra za azil Bogovođa blagovremeno obaveštava o premeštanju maloletnika bez pratnje u centre u Obrenovcu i Krnjači.

Navedeno je i da je prema informacijama kojima raspolažu, uprava centra za azil Bogovođa konsultovala je maloletnike koji su se, kako su naveli, sa premeštajem saglasili. Istakli su da je Komesarijat tražio asistenciju radnika njihovog Centra pri premeštanju maloletnika u druge kampove.

No, nije nam odgovoreno na pitanje da li je Komesarijat konsultovao mišljenje radnika tog centra za socijalni rad pri premeštanju maloletnika.

Naveli su da je na dan 19. decembra jedan socijalni radnik privremeni staratelj trojici štíćenika, i takođe su istakli da su prema njihovoj proceni maloletnici bez pratnje bezbedni u kampu u Bogovođi. Odgovorili su i da je saradnja sa upravom centra za azil u Bogovođi „korektna, kontinuirana i skoro svakodnevna“, da od njih dobijaju „evidenciju o maloletnicima bez pratnje i njihovom kretanju“. Ocenili su takođe da imaju dobru saradnju sa nevladinim organizacijama prisutnim u Bogovođi.

Obrazovanje maloletnika bez pratnje u Srbiji

Pitanje pristupa obrazovanju maloletnih migranata bez pratnje u Srbiji takođe je sporno, jer značajan broj njih nije seo u školske klupe. Pre svega, neregistrovani maloletni migranti bez pratnje.

Ipak, iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja naveli su da je u maju 2017. godine ministar za prosvetu doneo *Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/trožilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja*.

Iz Ministarstva su naveli i da se nastava u školskoj 2017/2018, uz dodatne sadržaje realizuje u 45 škola u Srbiji. Nastavu pohađa 523 učenika u školama, a 83 u kolektivnim centrima jer se kratko zadržavaju u njima. Reč je o podacima od sredine novembra, jer kako su naveli iz Ministarstva, oni se menjaju u skladu sa migracijama porodica.

Naveli su da od ove školske godine sva deca iz prihvatnih centara idu u osnovnu školu koja je obavezna, a srednje obrazovanje besplatno.

“U decembru prošle školske godine upisali smo prvo sve maloletnike bez pratnje u škole kako bi njihova bezbednost bila sigurna, kako bi dobili podršku psihološko pedagoške službe u školi i nastavnika. U društvu svojih vršnjaka u našim školama makar na kratko zaborave težinu životnih okolnosti i bol koji to nosi”, naveli su iz Ministarstva prosvete, ali nisu naveli broj maloletnika koji pohađa školu.

Međutim, Đurović tvrdi da ne idu svi maloletnici bez pratnje u školu, kao i da se maloletnici bez pratnje stariji od 15 godina suočavaju se sa problemom ulaska u sistem srednjeg obrazovanja.

„Posebno maloletnici bez pratnje koji borave izvan centara za migrante i azilante i koji se nalaze izvan svakog sistema ne mogu da idu u školu. Istovremeno, onima koji pohađaju školu ograničen je broj časova na dva dnevno, za razliku od domaće dece koja prate celodnevnu nastavu. Tako ova deca ostalo vreme provode u kampovima sa starijim ljudima. Potpuno nezakonito, mi segregiramo ovu decu u odnosu na domaću, a to nije suština ni naših propisa u obrazovanju, niti onoga što govore naši dokumenti i konvencije koje smo ratifikovali, a vezano za uključivanje dece u obrazovanje. Princip inkluzivnog obrazovanja podrazumeva uključivanje dece migranata na isti način kao naše dece”, rekao je Đurović.

Picture 10: Maloletnik u Bogovođi

On je kazao da pojedini maloletnici bez pratnje koji su upisivani u pojedine stručne srednje škole nisu pitani da li bi želeli da pohađaju te škole. Naveo je primer momka koji je upisan u poljoprivrednu školu, a koji to nije želeo, jer je pesnik i zanima ga likovna umetnost.

Đurović smatra problematičnim to što, kako je naveo, pojedini migranti iako faktički idu u školu nisu upisani u te škole.

„U dnevnicima se evidencije vode drvenom olovkom, a u velikom broju slučajeva škola ne može da izda potvrdu da je migrant završio neki razred. Tamo gde APC zastupa maloletnike bez pratnje insistiramo da škole izdaju uverenja o upisu, pa onda neke škole i pored otpora to moraju da rade, ali za drugu decu migrante nisam siguran da postoji garancija da mogu dobiti sertifikat ili potvrdu da su završili neki razred”, rekao je Đurović.

S druge strane, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja objašnjava da je Stručnim uputstvom predviđeno da Stručni tim za inkluzivno obrazovanje, koji po zakonu ima svaka škola, sačini Plan podrške škole uključivanju učenika izbeglice/trazioca azila.

Ministarstvo je navelo da se učenici upisuju u odgovarajući razred posle provere znanja u pripremnom periodu od dve nedelje do dva meseca tokom uključivanja u redovnu nastavu, kako bi se postepeno izvršila adaptacija učenika.

Objasnili su da se u početku nastava realizuje po modelu dva časa u razredu (predmetno) i dva časa radionica (jezičke i tematske) ili dva predmeta po izboru učenika ukoliko poznaju engleski ili srpski jezik. Naveli su da su neke škole dobile podršku prevodioca preko nevladinog sektora što je, kako su istakli, značajna pomoć.

„Negde i deca pomažu jedni drugima, jer su naučili engleski ili komunikaciju na srpskom jeziku. Kako se deca adaptiraju, tako i ostaju duže u školi. To nekada zavisi i od prevoza iz centara i ishrane u centrima koja bi trebala da se prilagođava potrebama dece koja idu u školu”, navelo je Ministarstvo.

Iz Ministarstva su dodali da nemaju negativna iskustva i pojave otpora u školama. *„Veoma smo zadovoljni prijemom novih učenika, empatijom i solidarnošću koju naša deca pokazuju. Imamo informacije da neki već odlaze i na zajedničke rođendane, proslave a sve što se dešava u školi se zajedno priprema, čime je inkluzija potvrđena”,* navelo je Ministarstvo prosvete.

Istakli su da škole vode dokumentaciju, koja je različita u nekim segmentima, *„kako bi se zadovoljile obrazovne i emotivne potrebe u skladu sa teškim životnim uslovima i uskraćenjima kroz koja su prošla, ali je važno da su deca motivisana i spremna da uče”.*

Na pitanje da li je bilo otpora u školama kada su se maloletnici bez pratnje uključivali u nastavu, Ministarstvo je navelo da je bilo sporadičnih situacija samo u jednom delu Srbije, u dve škole, jer roditelji prethodno nisu bili informisani, ali i zbog negativnih iskustava koja su imali u zajednici sa odraslim izbeglicama koji su mesecima van centara.

Spajanje maloletnika bez pratnje s porodicama

Kada je reč o spajanju maloletnika bez pratnje sa porodicama, pitanju povratka u zemlju porekla, pitanju toga ko i sa kojim garancijama po njihovu bezbednost ih vraća, podaci su oskudni.

Komesar za izbeglice i migracije Vladimir Cucić objasnio je da je za dobrovoljni povratak nadležna Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration IOM), a za spajanje porodice UNHCR.

„Broj dece koji je vraćen je veoma veoma mali, možda dvadesetak po lično izraženoj želji”, kazao je Cucić. Naveo je da UNHCR ima na evidenciji nekoliko porodica koje čekaju spajanje, ali da još uvek ni jedan slučaj nije realizovan. Kako je kazao, to nije ni do Srbije, ni do UNHCR-a, već je to odluka zemlje primaoca.

Strategija za slučaj ostanka u Srbiji

Naposletku, zanimalo nas je da li Srbija ima strategiju za slučaj da maloletnici bez pratnje koji su trenutno u zemlji, kao i oni koji prema navodima APC-a ilegalno bivaju deportovani iz Hrvatske i Mađarske iako su u te zemlje ušli iz Crne Gore ili Bosne i Hercegovine, ostanu u Srbiji.

Komesar Cucić je kazao da prvo treba sačekati da se vidi da li će ostati u Srbiji. On je kazao da postoji državna strategija, koju je ranije usvojila Vlada Srbije, a koja je u dva navrata menjana, kao i da postoje akcioni planovi za prihvatanje.

Naveo je i da svako ko je resorno nadležan razrađuje svoje planove. *„Mislim da je Srbija neko ko izuzetno ozbiljno pristupa ovom problemu u tom normativnom smislu, ali i u smislu pretakanja te norme u praksu. Nema improvizacije ni sa kim, pogotovo ne sa osetljivim grupama”,* rekao je Cucić.

Nasuprot tome, Đurović je kazao da zemlja nema jasnu strategiju za slučaj da ostanu u njoj, jer se o eventualnom ostanku i integraciji većeg broja ljudi ni ne razmislija. Zaključio je da konkretne i razvijene svesti o ozbiljnosti problema migracija i njenim dalekosežnim posledicama još uvek nema.

Zaključna razmatranja

Naposletku, nekoliko zaključaka se nameće nakon „suočavanja“ sa odgovorima nadležnih institucija na naša pitanja o maloletnim migrantima bez pratnje i APC-ovih kritika njihovog postupanja ili nepostupanja i konstatacija o tome šta se (ne)čini da bi se ta ranjiva grupacija socijalno i psihološki zaštitila.

Name, i dalje nam je ostalo nejasno koliko je maloletnika bez pratnje u zemlji, jer ne postoji evidencija o tačnom broju maloletnih migranata. Da je to tako pokazuje značajan broj maloletnika bez pratnje koji ilegalno boravi u zemlji zato što ili iz nekog razloga nisu hteli da se odvoje od grupe odraslih sa kojima borave i koja izbegava registraciju, ili pak zato što nisu uspeli da stupe u kontak sa nadležnima. Ipak, čini

se da nezavisno od toga da li migranti žele ili ne žele trebalo bi da budu registrovani kako bi se znalo ko boravi u zemlji. Primetili smo i da određen broj maloletnika bez pratnje nije smešten u neke od centara za migrante i azilante u Srbiji. Na osnovu svedočenja migranata jasno je da neki od njih borave izvan centara svojevolejno, jer su ih zbog neprijatnih iskustava napustili, ili u njih nisu ni hteli da odu nakon što su im poznanici prenosili iskustva iz pojedinih centara. Drugi pojedinci u centre nisu ni primljeni iako su želeli da borave u njima ili je njihovo zdravstveno stanje to zahtevalo, dok neki pojedinci čak borave ilegalno u pojedinim centrima. Sve to ukazuje i da je sporno što u Srbiji ne postoji centar u koji bi bili smešteni samo maloletni migranti bez pratnje što bi predupredilo sve moguće probleme smeštanja sa odraslim ljudima zbog kojih, između ostalog, su pojedini migranti napuštali neke centre. Drugim rečima, time bi se izbeglo smeštanje maloletnika u centre u Obrenovcu i Krnjači, gde su prema rečima migranata česti fizički i verbalni sukobi, krađe, itd., a koje se objašnjava blizinom Centra za socijalni rad u Beogradu koji ima dosta radnika, ali kojima prema tvrdnjama iz iskustva radnika APC-a često biva onemogućeno delovanje u skladu sa nadležnostima.

Picture 11: Žica - na granici sa Mađarskom

Takođe, primetili smo i da su sporni načini utvrđivanja da li je migrant maloletan ili nije, kao i da li maloletnik ima pratnju ili ne i da li je ukoliko ima pratnju u srodstvu sa njom, jer se zasnivaju na izjavama samih migranata koji nekada verovatno ne govore istinu o tome. To dovodi do situacija da se maloletnici tretiraju kao punoletni ili obrnuto, što otvara niz problema za maloletnike budući da u tim slučajevima izostaje adekvatna socijalna zaštita što ih izlaže brojnim rizicima od mogućih zloupotreba njihovog položaja. Takođe, sporne su i izjave maloletnika u slučajevima kada ne postoje dokumenta koja potvrđuju srodstvo sa osobom koja se predstavlja kao njihova pratnja, budući da se u tim situacijama nepoznati ljudi mogu predstaviti kao rođaci deteta radi kako bi dalje iskoristili njihov položaj. Verovanje migrantima na reč o tome koliko godina imaju nije dobar način utvrđivanja njihovog uzrasta zato što se može dogoditi da migranti menjaju iskaze o starosti da bi ostali u nekim centrima ili da bi ih u njih primili. Stiče se utisak da

utvrđivanje da li je osoba mlađa ili starija od 18 godina varira od slučaja do slučaja u zavisnosti od datog trenutka.

Čini se da je problem i to što od svih institucija nadležnih za maloletnike bez pratnje dok su u zemlji, primat ima Komesarijat koji se kako izgleda, pita za sve u vezi sa njima, dok centri za socijalni rad u značajnoj meri ne učestvuju u procesu donošenja važnih odluka.

Sveukupno gledano, čini se da nadležni nisu mnogo zainteresovani za fizičko, psihičko i materijalno stanje maloletnika bez pratnje koji se svakodnevno “susreću i nose” sa brojnim nedaćama.

Pretpostavljamo da bi mnogi od njihovih problema mogli biti rešeni. Možda bi značajan deo njih mogao biti otklonjen striktnom primenom svih zakonskih propisa od strane nadležnih institucija.

The donors support for the production of this material does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the donors cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Projekat je finansijski podržala Evropska komisija kroz Erasmus+ program. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražava stavove donatora.